

મોરારજી ઢેસાઈ

જન્મ 29 ફેબ્રુઆરી 1896
ભદેલી, બોમ્બે પ્રેસિડેન્સી, બ્રિટિશ રાજ

મૃત્યુ 10 April 1995 (aged 99)
નવી દિલ્હી, દિલ્હી, ભારત

ભારતના ૪થા વડાપ્રધાન

પદ પર :- ૨૪/૦૩/૧૯૭૭ - ૨૮/૦૭/૧૯૭૯

ગૃહ પ્રધાન

પદ પર :- ૦૧/૦૭/૧૯૭૮ - ૨૮/૦૭/૧૯૭૯

ભારતના નાયબ વડાપ્રધાન

પદ પર :- ૧૩/૦૩/૧૯૬૭ - ૧૬/૦૭/૧૯૬૯

નાણા પ્રધાન

પદ પર :- ૧૩/૦૩/૧૯૬૭ - ૧૬/૦૭/૧૯૬૯

મોરારજી દેસાઈ (ફેબ્રુઆરી ૨૯, ૧૮૯૬ – એપ્રિલ ૧૦, ૧૯૯૫) (આખું નામ: મોરારજી રણછોડજી દેસાઈ) ભારત દેશના સ્વાતંત્ર્ય સેનાની અને ચોથા વડાપ્રધાન (ઇ. સ. ૧૯૭૭થી ૭૯) હતા. તેઓ એવા પ્રથમ વડાપ્રધાન હતા કે જેઓ ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસના બદલે અન્ય કોઈ રાજકીય પક્ષમાંથી ચુંટાયા હતા. તેમણે સરકારમાં કેટલાય મહત્વના હોદ્દાઓ સંભાળ્યા હતા, જેવાંકે, મુંબઈ રાજ્યનાં મુખ્યમંત્રી, ગૃહ પ્રધાન, નાણા પ્રધાન અને ભારતના નાયબ વડાપ્રધાન. આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે, મોરારજી દેસાઈ તેમના શાંતિ માટેનાં પ્રયત્નો અને દક્ષિણ એશિયાના બે દુશ્મન દેશો ભારત અને પાકિસ્તાન વચ્ચે શાંતિ માટેના પ્રયત્નો માટે જાણીતા છે. ૧૯૭૪માં ભારતના પ્રથમ અણુઘડાકા પછી, મોરારજીભાઈએ ચીન અને પાકિસ્તાન સાથે મૈત્રીભર્યા સંબંધો સ્થાપિત કરવામાં ભાગ ભજવ્યો હતો અને ભારત-પાકિસ્તાનનાં ૧૯૭૧ યુદ્ધ જેવી પરિસ્થિતિ નીવારી હતી. ઘર આંગણે, તેમણે ૧૯૭૪ના અણુઘડાકા પછી ભારતના અણુ કાર્યક્રમમાં મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો હતો. પાછળથી તેમની નીતિઓએ મુખ્યત્વે સામાજિક, આરોગ્ય સંબંધિત અને સંચાલન ક્ષેત્રના સુધારાઓને ઉત્તેજન આપ્યું. તેઓ એકમાત્ર એવા વ્યક્તિ છે જેઓને ભારત દેશના સર્વોચ્ચ સન્માન ભારત રત્ન (૧૯૯૧) તેમ જ પાકિસ્તાન દેશના સર્વોચ્ચ સન્માન નિશાન-એ-પાકિસ્તાન (૧૯૯૦)થી સન્માનિત કરવામાં આવ્યા હોય. આજે પણ માત્ર બે રૂપિયા અને ૨૦ પૈસામાં ખાંડ આપનાર વડાપ્રધાન તરીકે લોકો મોરારજી દેસાઈ ને યાદ કરે છે. આ ઉપરાંત યુસ્ત સિકાંતવાદી, નિયમિતપણે સ્વમૂત્ર તેમજ ફળાહાર જેવા કુદરતી ઉપચાર વડે તંદુરસ્ત શરીર જાળવનાર તરીકે પણ લોકો એમને યાદ કરે છે.

પ્રારંભિક જીવન

મોરારજી દેસાઈનો જન્મ તત્કાલીન બોમ્બે પ્રેસિડન્સીના વિસ્તારમાં આવતા વલસાડ જિલ્લાના તેમજ તાલુકામાં આવેલા ભદેલી ગામમાં થયો હતો. આ ગામ હાલમાં ગુજરાત રાજ્યમાં આવે છે. તેઓનું પ્રાથમિક શિક્ષણ સૌરાષ્ટ્રમાં કુંડલા શાળા, સાવરકુંડલા (જે અત્યારે જે.વી. મોદી શાળા તરીકે ઓળખાય છે) માં થયું. ત્યાર બાદ તેઓએ બાઈ અવાં બાઈ હાઈસ્કૂલ, વલસાડમાં શિક્ષણ લીધું. મોરારજીભાઈએ વિલ્સન કોલેજ, મુંબઈ, મહારાષ્ટ્ર થી સ્નાતક ની પરીક્ષા ઉત્તીર્ણ કરી હતી. ત્યાર પછી તેઓ ગુજરાત માં નાગરીક (સિવિલ) સેવામાં ગોધરામાં નાયબ કલેક્ટર તરીકે જોડાયા હતા. એમણે મે, ૧૯૩૦ના વર્ષમાં નોકરી માંથી રાજીનામું આપ્યું. ત્યારબાદ તેઓ આઝાદીની ચળવળમાં જોડાયા. ઇ. સ. ૧૯૩૦ ના વર્ષમાં તેમણે અસહકારની ચળવળમાં ભાગ લીધો હતો. સ્વતંત્રતા સંગ્રામ માં ભાગ લેવાને કારણે એમણે જેલ જવું પડ્યું હતું અને એમણે ઘણો

સમય જેલમાં વિતાવ્યો હતો. પોતાની નેતૃત્વ ક્ષમતાને કારણે તેઓ સ્વતંત્રતા સંગ્રામ સેનાનીઓના વહાલા રહ્યા અને ગુજરાત કોંગ્રેસના મહત્વપૂર્ણ નેતા રહ્યા હતા. જ્યારે ઇ. સ. ૧૯૩૪ અને ઇ.સ. ૧૯૩૭ના સમય માં પ્રાંતિય પરિષદોની ચુંટણીઓ થઈ ત્યારે તેઓ ચુંટાયા હતા તથા તેમણે બોમ્બે પ્રેસિડન્સી માં નાણાં (વિત્ત) મંત્રી તેમ જ ગૃહ મંત્રી તરીકે ની જવાબદારીઓ નિભાવી હતી.

રાજકીય જીવન

ભારત દેશને આઝાદી મળ્યા પછી તેઓ રાજકારણમાં સક્રિય રહ્યા હતા. તેમણે રાજ્યના પ્રધાન અને દેશના પ્રધાન તરીકે વિવિધ જવાબદારીઓ નિભાવી હતી. ભારતની સ્વતંત્રતા પૂર્વે તેઓ મુંબઈના ગૃહમંત્રી બન્યા હતા અને પાછળથી ૧૯૫૨માં મુંબઈ રાજ્યના મુખ્યમંત્રી તરીકે ચૂંટાઈ આવ્યા હતા. આ રાજ્ય ગુજરાતીભાષી અને મરાઠીભાષી લોકોનું બનેલું દ્વિભાષી રાજ્ય હતું. ૧૯૫૬થી સંયુક્ત મહારાષ્ટ્ર સમિતિએ માત્ર મરાઠીભાષી લોકોના બનેલા "મહારાષ્ટ્ર" રાજ્યની માગણી માટે ચળવળ શરૂ કરી. બીજી બાજુ, ઇન્દુલાલ યાજ્ઞિકની આગેવાની હેઠળની સમિતિએ "ગુજરાત" રાજ્યની માગણી માટે "મહાગુજરાત આંદોલન" શરૂ કર્યું. રાષ્ટ્રિય દ્રષ્ટિએ યુસ્ત એવા મોરારજી દેસાઈ આ બંને ચળવળોના વિરોધી હતા. જ્યારે ફ્લોરા ફાઉન્ટેન પાસે સંયુક્ત મહારાષ્ટ્ર સમિતિ દ્વારા થઈ રહેલા વિરોધના કારણે ચળવળકારીઓને લીધે જાહેર મિલકત અને વ્યાવસાયિક ઓફિસોને થઈ રહેલા નુકસાનને અટકાવવા તેમણે પોલીસને ટોળા પર ગોળીબાર માટે મંજૂરી આપી હતી. જ્યારે સ્ટોક એક્સચેન્જમાં હુમલાનો નિકટવર્તી ભય વર્તાઈ રહ્યો હતો ત્યારે પોલીસે પ્રથમ એક કલાક હવામાં ગોળીબાર કર્યો હતો. પરંતુ આ પગલું પરિસ્થિતીને કાબુમાં લાવી શક્યું નહીં, તેથી થયેલા સીધા ફાયરિંગથી સમગ્ર ઘટના દરમિયાન ૧૦૫ તોફાનીઓ માર્યા ગયા હતા. દેસાઈ ત્રણ દિવસમાં પરિસ્થિતિ નિયંત્રણ હેઠળ લઈ આવવામાં સફળ રહ્યા હતા. જોકે તેઓ આ મુદ્દે શાંતિપૂર્ણ ઉકેલ લાવવા માગતા હતા અને માર્ગો પર થતી હિંસાનો અંત આણવા આતુર હતા. તેથી પાછળથી તેમણે ભાષાકીય આધાર પર રાજ્ય દ્વિભાજનની પરવાનગી આપી હતી. રાજ્ય દ્વિભાજન પછી મુંબઈ નવા બનેલા મહારાષ્ટ્ર રાજ્યનું પાટનગર બન્યું. ઇચ્છા વિરુદ્ધ દ્વિભાષીય રાજ્ય રચનાથી વિક્ષિપ્ત મોરારજીએ મુખ્યમંત્રી તરીકે રાજીનામું આપ્યું. યશવંતરાવ ચવ્હાણે મુખ્યમંત્રી તરીકેનો હવાલો સંભાળતા ૧૪મી નવેમ્બર ૧૯૫૬માં તેઓ જવાહરલાલ નહેરૂના પ્રધાનમંડળમાં વેપારઉદ્યોગ ખાતના પ્રધાન તરીકે જોડાયાં. ૧૯૫૮માં મુંદડા-પ્રકરણને કારણે ટી. ટી. કૃષ્ણમાચારીએ નાણાપ્રધાન તરીકે રાજીનામું આપતાં માર્ચ મહિનામાં નાણાખાતાનો પદભાર સંભાળ્યો. લાંબી મુદતની લોનોનું આયોજન, સુવર્ણનિયંત્રણ યોજના, ફરજિયાત બચત યોજના,

આવકવેરા પર સરચાર્જ, પરદેશી આર્થિક મદદની શરતોમાં હળવાશ વગેરે તેમનાં નાણાંપ્રધાન તરીકેનાં અગત્યના નિર્ણયો રહ્યાં. ૧૯૬૭ની ચૂંટણી મોરારજીભાઈ નાયબ વડાપ્રધાન અને નાણાપ્રધાન તરીકે પદભાર સંભાળ્યો. પરંતુ પાર્લામેન્ટરી બોર્ડના પ્રમુખની ઉમેદવારની પસંદગીના નિર્ણયના વિરોધમાં નારાજ મોરારજીએ મંત્રી તરીકે રાજીનામું આપી દીધું. ડિસેમ્બર ૧૯૬૯માં ગાંધીનગર ખાતેના અધિવેશનમાં સંસ્થા કોંગ્રેસ (કોંગ્રેસ ઓ)ની સ્થાપનાના મુખ્ય સૂત્રધાર રહ્યાં.

ભારતનાં વડા પ્રધાન (૭૯-૧૯૭૭)

ઈન્દિરા ગાંધીએ કટોકટી ઉઠાવી લેવાનો નિર્ણય કર્યા બાદ ૧૯૭૭ની સામાન્ય ચૂંટણીઓ યોજાઈ હતી. આ ચૂંટણીમાં જનતા પાર્ટીએ ભારે બહુમત મેળવ્યો અને મોરારજી દેસાઈ વડાપ્રધાન બન્યા. ૨૪મી માર્ચે દેસાઈના નેતૃત્વ હેઠળ પ્રધાનમંડળ અસ્તિત્વમાં આવ્યું. દેસાઈની સરકારે દક્ષિણ એશિયાઈ પડોશી દેશો સાથેના સંબંધોને અગ્રતા આપી અને કદર હરીફ એવાં દેશ પાકિસ્તાન સાથે સંબંધો સુધારવાની શરૂઆત કરી તેમજ ૧૯૬૨નાં યુદ્ધ પછી પહેલી વાર ચીન સાથેનાં સંબંધો સામાન્ય બનાવ્યા. તેઓએ ઝીઆ-ઉલ-હક સાથે સંવાદો કર્યા અને મૈત્રીભર્યા સંબંધો સ્થાપ્યા. ચીન સાથે રાજદ્વારી સંબંધો પણ સ્થાપવામાં આવ્યા. સરકારે રાષ્ટ્રીય કટોકટી લાગુ પાડવા અંગે બંધારણમાં ઘણાં ફેરફારો કર્યા અને તેને પછીની સરકારો માટે મુશ્કેલ બનાવી. ચુંવાળીસમાં બંધરણીય સુધારા દ્વારા મિલકતના અધિકારને ન્યાયિક કરવામાં આવ્યો. તેમ છતાં, જનતા પાર્ટીનો મોરચો, અંગત અને નિતી અંગેના ભેદભાવોથી ભરેલો હતો, એટલે વિવાદો વગર વધુ કંઈ પ્રાપ્ત કરી શક્યો નહીં. ચરણસિંહ પ્રકરણ અને અન્ય કટોકટીના કારણોસર ૧૫ જુલાઈ ૧૯૭૯ ના રોજ તેમણે વડાપ્રધાન તરીકે રાજીનામું આપી દીધું.

નિવૃત્તિ અને મૃત્યુ

રાજકીય નિવૃત્તિ બાદ મોરારજીભાઈએ મુંબઈમાં પુત્રપરિવાર સાથે જીવન ગાળ્યું. ૧૯૮૭ના ઓક્ટોબર માસ સુધી, (૯૨ વર્ષની ઉંમર સુધી) વિદ્યાપીઠના પદવીદાન સમારોહમાં હાજરી આપવાનો તેમનો ક્રમ તેમણે નિષ્ઠાની જાળવ્યો. ૧૦ એપ્રિલ ૧૯૯૫ ના રોજ મગજમાં લોહી ગંઠાતા મુંબઈ ખાતે તેમનું અવસાન થયું. ૧૨મી એપ્રિલની સાંજે અમદાવાદમાં સાબરમતી આશ્રમ પાસે આવેલી ગોશાળાની ભૂમી પર પૂરા રાજકીય સન્માન સાથે તેમની અંતિમ ક્રિયા કરવામાં આવી. આ સ્થળ હાલ અભયઘાટ તરીકે ઓળખાય છે.

સામાજિક સેવા

મોરારજી દેસાઈ ગાંધીજીના રસ્તે ચાલનારા, સામાજિક સેવક, સંસ્થા સ્થાપક અને મહાન સુધારાવાદી હતા. તેઓ મહાત્મા ગાંધી દ્વારા સ્થાપવામાં આવેલ ગુજરાત વિદ્યાપીઠનાં કુલપતિ હતા. તેમનાં વડા પ્રધાનના કાર્યકાળ દરમિયાન પણ તેઓ વિદ્યાપીઠની મુલાકાત લેતા હતા અને ઓક્ટોબર મહિનામાં વિદ્યાપીઠમાં નિવાસ કરતા હતા. તેઓ સાદાઈથી જીવતા હતા અને વડા પ્રધાન હોવા છતાં જાતે જ પોસ્ટ કાર્ડ લખતા હતા. સરદાર પટેલે તેમને ખેડા જિલ્લાના ખેડૂતો જોડે મંત્રણાઓ કરવા માટે નીમ્યા હતા, જે છેવટે અમુલ સહકારી મંડળીની સ્થાપના માટે કારણભૂત બની. તેમના કાર્યકાળ દરમિયાન, તેઓએ જાહેર વિતરણ વ્યવસ્થા બંધ કરી અને તેનાથી રસ્તી ખાંડ અને અનાજ પ્રાપ્ત થતાં રેશનની દુકાનો બંધ થઈ ગઈ હતી.

અંગત જીવન અને કુટુંબ

મોરારજી દેસાઈને એક પુત્ર કાંતિ દેસાઈ, બે પૌત્ર ભરત અને જગદીપ દેસાઈ અને ૪ પ્રપૌત્રો છે. આમાંથી રાજકીય ક્ષેત્રે માત્ર મધુકેશ્વર દેસાઈ જ સક્રિય છે, જે તેમનો પ્રપૌત્ર અને જગદીપ દેસાઈના પુત્ર છે. તેઓ પોતાનાં દાદામહ જેવી છાપ ઉભી કરવા માટે સક્રિય છે. મધુકેશ્વર દેસાઈ ભારતીય જનતા યુવા મોર્યાનાં રાષ્ટ્રીય ઉપ-પ્રમુખ છે, જે ભારતીય જનતા પાર્ટીની યુવા પાંખ છે.

વિશાલ દેસાઈ, જેઓ ભરત દેસાઈના પુત્ર છે, લેખક અને ફિલ્મ નિર્માણકર્તા છે. તેઓ ૨૦૦૯માં લંડન ફિલ્મ સ્કૂલમાંથી સ્નાતક થયા છે હાલમાં તેઓ મુંબઈ ખાતે તેમની પોતાની ફિલ્મ નિર્માણ સંસ્થા, 'અ થાઉઝન્ટ ફેસીસ પ્રોડક્શન્સ', ચલાવી રહ્યા છે.

૧૯૭૮માં, વડાપ્રધાન મોરારજી દેસાઈ, કે જેઓ લાંબા સમયથી સ્વમૂત્ર ચિકિત્સા અજમાવી રહ્યા હતા, એ વિશે ડાન રાથેર જોડે ૬૦ મિનિટો સુધી સ્વમૂત્ર પીવાથી થતા ફાયદા વિશે ચર્ચા કરી હતી. મોરારજીએ કહ્યું હતું કે સ્વમૂત્ર ચિકિત્સાએ આરોગ્ય સુવિધા ન પરવડી શકે એવા લાખો ભારતીયો માટે ઉત્તમ ચિકિત્સા છે. તેઓ આ તેમની આદત માટે કેટલાય ભારતીયો અને વિદેશીઓ દ્વારા અણગમો પામ્યા હતા.

લેખન

'ઇન માય વ્યૂ' તેમની આત્મકથા છે. જેનો ગુજરાતી અનુવાદ 'મારું જીવનવૃત્તાંત' નામે ત્રણ ભાગમાં નવજીવન દ્વારા કરવામાં આવેલ છે. આ ઉપરાંત કેટલીક માહિતી પુસ્તિકાઓ જેવી કે, 'પોલીસ પ્રજાનો મિત્ર બની રહે' (મુંબઈ સરકાર, ૧૯૫૨), 'કરવેરા શા માટે?'(પરિચય, ૧૯૬૨), 'લોકશાહી સમાજવાદ' (પરિચય, ૧૯૬૮), 'સડા વિનાનો વહિવટ' (પરિચય, ૧૯૭૩), 'કાયદાથી કોઈ પર નથી' (ગુજરાત સરકાર, ૧૯૭૯) વગેરે મુખ્ય છે.

- ડો.બિંદેષ આર. દેસાઈ, ભદેલી (હાલ વડોદરા) **Wikipedia, Internet** માંથી

મોરારજી દેસાઈ

ભારતના ભૂતપૂર્વ વડાપ્રધાન શ્રી મોરારજી દેસાઈ .આપણી વચ્ચે જીવ્યા અને મર્યાતેમને માટે . આપણી જેમ અનાવિલ હતા અને ગરીબ .કારણ તેઓ ગુજરાતી હતા .આપણને સૌને ગર્વ છે તો પણ ભારતના રાજકિય સર્વોચ્ચ પદ વડાપ્રધાન પદે સ્વબળે પહોચ્યા .પરિવારના સભ્ય હતા આપણે તેમને સરળતાથી મળ .તેઓ આપણા હતા આપણી સાથે હતા જીવ્યા હતા .હતાની વાતચીત કરી શકતા હતા.છતાં તેમનો પરિચય મને કહેવા દો .

મોરારજીદેસાઈનોસ્વભાવ

સાચો પરિચય ખૂબ ઓછા લોકોને હતોતેમના .આથી તેમના વિષે ઘણી ગેરસમજો પ્રવર્તતી હતી . ત્યારે તેમનો સ્વભાવ .વિષે પૂર્વગ્રહથી લખાતી માહિતીઓ દ્વારા આપણે તેમને ઓળખતા થયા હતા જીદી, તુંડમિજાજી, અભિમાની કે ખૂબ જ કડક હોવાની ખોટી માન્યતા હતીતે દૂર કરવાનો અને . મોરારજી દેસાઈના સ્વભાવનો પરિચય .સાચી રીતે તેમને ઓળખાવવાનો પ્રયત્ન અહીં મેં કર્યો છે કરાવવા અને તેમને થતો અન્યાય નિવારવા હું તેમની આત્મકથામાંથી દેખાતા અને ઉદભવતા ય .તેમના સ્વભાવની વાત કરીશાલો, પહેલા ટૂંકો પરિચય જાણીએ.

ટૂંકો જીવન પરિચય

- ૨૯વલસાડ જીલ્લાના ભદેલી ગામે મોસાળમાં જન્મ ૧૮૯૬.૦૨.
- પ્રાથમિક શિક્ષણ ભદેલી અને સાવરકુંડલા :
- માધ્યમિક શિક્ષણ હાઈ સ્કૂલ અને બાઈ આવાંબાઈ હાઈ સ્કૂલ.જે.જે.શેઠ આર ., વલસાડ
- ૧૫ વર્ષે મેટ્રિક
- કોલેજ વિલ્સન કોલેજ, મુંબઈ
- ૧૫ વર્ષે પિતાનું અવસાન
- નોકરી નાયબ કલેક્ટરની નોકરી ૧૯૩૦ થી ૧૯૧૮ :
- મુંબઈ રાજ્યના ધારાસભ્ય, મંત્રી તથા મુખ્ય મંત્રી, ભારતના નાણાપ્રધાન, નાયબવડા પ્રધાન અને વડા પ્રધાન

- ૧૦મૃત્યુ સાબરમતી આશ્રમ અભયઘાટ ૧૯૯૫.૦૪.

સ્વભાવ જાણવા માટે વ્યક્તિને દિનચર્યા જાણવું અનિવાર્ય નથી શું?

દૈનિક કાર્યક્રમ (જેલવાસ દરમ્યાન)

- ૩ કલાકે ઊઠવું ૦૦., પ્રાર્થના પ્રાંતક્રિયાઓ સ્નાન :
- ૪ કલાકે પુજા ૧૫:
- ૫ કલાકે પઘાસન ૦૦:(૧ કલાક)
- ૬ કલાકે ચાલવું ૦૦:
- ૭ કલાકે દૂધ ૦૦:
- ૮ કલાકે કાંતણ વાંચન ૦૦:
- ૧૦ કલાકે સવારનું ભોજન ૩૦:, ગાયનું દૂધ, કેરી, સફરજન, ચીકુ જેવા ફળો.
- ૧ કલાકે આરામ પઘાસન અને ગાયત્રીમંત્રનો જાપ ૦૦:(૧ કલાક)
- ૨ કલાકે કાંતણ અને વાંચન ૩૦:(રામચરિતમાનાસ)
- ૫ કલાકે ચાલવું ૦૦:
- ૬ કલાકે સાંજનું ભોજન દૂધ અને ફળ ૦૦:
- ૬ કલાકે પ્રાર્થના પઘાસન ૪૫:(૧ કલાક)
- ૯ કલાકે શયન ૦૦:

1. સતત સત્યની શોધ માટે આત્મનિરીક્ષણ
2. અંતર શોધ અંતર યાત્રા
3. પ્રભૂચિંતન ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કારની ઝાંખની

તુલસીદાસનું રામાયણનું પાંચ વખત વાંચનભક્તિ એટલે પરમ કૃપાળુ .
 .શેષ સમર્પણ:પરમાત્માના શ્રી ચરણે સંપૂર્ણ અને નિ

તો ચાલો, હવે મૂળવાત મુદ્દાસર માંડીએતેમના સ્વભાવના વિવિધ લક્ષણો એક પછી એક .
.સમજી લઈએ તે યોગ્ય રહેશે

જીવનશ્રદ્ધા

- કર્મનો સિદ્ધાંત .જેવું કર્મ હોય તેવું જ તેનું ફળ હોય છે :
- માણસ જે કઈ સુખ, દુખ કે શાંતિ અનુભવે છે એ પોતાના કર્મો પ્રમાણે જ અનુભવે છે :
.અને કારણભૂત એટલે કે સાધનરૂપ કાંઈક થઈ શકે .અથવા ભોગવે છે
- કોઈપણ એક વ્યક્તિને કારણે બીજી વ્યક્તિ સુખી કે દુઃખી થઈ શકતી નથી.
- જન્મ અને પુર્નજન્મના સિદ્ધાંતમાંની શ્રદ્ધા કર્મના સિદ્ધાંતમાંથી આવિસ્કાર પામે છેઆ .,
માન્યતા કે શ્રદ્ધા ભારતીય સંસ્કૃતિની છે.
- કયા કર્મોનું કયારે પરિણામ ભોગવવાનું હોય છે એનો પણ નિયમ હશે એમાં મને શંકા
નથીઆપણે જાણતા નથી તેથી નિયમ નથી એવું નહીં કહી . શકાય.

સંચિતકર્મો

પુર્નજન્મની માન્યતામાં એ પણ સિદ્ધાંત રહેલો છે કે માણસ જ્યારે સંચિત કર્મો ભોગવી લે અને
નવા કર્મો ભોગવવાના ન થાય એવા જ કર્મો કરે તો તેનો પછી પુર્નજન્મ ન થાય.

કર્મો:

1. પુણ્યકર્મ બીજાનું ભલું કરવું :
2. પાપકર્મ પોતાના ફાયદા માટે બીજાને નુકશાન કરતાં કર્મ
3. પાપ પુણ્યકર્મ નિષ્કામ કર્મ :, અનાસક્ત કર્મ

માણસને સત અને અસત એવી બંને પ્રકારની વૃત્તિ મળેલી હોય છે તે પ્રમાણે સારું અગર ખોટું . મૂળતત્વ એટલે કે સત્યની ખોજમાં વિચારપૂર્વક અને વિવેકપૂર્વક મંડ્યા નવું કર્મ કરવા પ્રેરાય છે રહે તો માણસને સત્યનું દર્શન થાય છે અને આખરે પુર્નજન્મના ફેરામાંથી બચી જાય છે અને મૂળતત્વમાં આવે છે તેથી જ .ઈશ્વરદર્શન કે સત્ય દર્શન આ સૃષ્ટિની સેવા સિવાય થઈ શકતું નથી . હવે ભક્તિમાર્ગમાં .કર્મ માર્ગ છે .જનસેવા એ પ્રભુસેવા દ્વારા પ્રભુદર્શન અને અનાશક્તિ મળે છે ઈશ્વરની સતત ભક્તિકરતાં કરતાં પણ માણસ અનાસક્ત કર્મ કરતાં શીખે છે આમ જોતાં કર્મમાર્ગ . લગભગ એકજ છે.

સુખ દુખ પ્રત્યે સમભાવ:

- સુખ દુખરંતુ એ બંનેમાં માણસ જો .ખ ભોગવવાનું રહે છે અને એને ટાળી શકાતું નથી: એનો અર્થ કે બંનેને .સમભાવે રહી શકે તો એ દુખની લાગણીની તીવ્રતામાંથી એ બચી શકે સરખી રીતે ભોગવે અને બંનેમાં શાંતિ રાખેકોઈપણ સંજોગોમાં અને પરિસ્થિતિમાં એ શાંત ., સંતોષી અને નીવિરંકારી રહે તો, એ દુખ અનુભવવાની લાગણીની તીવ્રતામાંથી એ બચી : .શકે
- બીજાના દુખમાં સહભાગી થવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ:, જેથી તે વ્યક્તિને દુખ સહેલાઈથી : ભોગવવામાં મદદગાર થઈ શકાય છે અને આ રીતે એ માણસ નમ્ર અને અનાસક્ત બની શકે છે.એ પણ એક નિસ્વાર્થ સેવા બને છે .
- જ્યાં બદલાની આશા રહે છે, ત્યાં નિરાશાને સ્થાન રહે છે તેમાંથી અનેક ખોરી પ્રવૃત્તિ જન્મે . તેથી કોઈપણ સંજોગો સમજણ અને શાંતિ મેળવવાનું મારે માટે સહજ અને આસાન .છે .થઈ ગયું છે આમ દુ.ખ ભોગવવાની વખતે બીજાને દોષ દેવાનું કે રાગદેષ રહેતો નથી:
- ઈશ્વરનો નિયમ સદા કલ્યાણકારી જ હોય છે એ નિયમ પ્રમાણે ચાલવાથી હંમેશા કલ્યાણ . જ થાય છે

- મારા જીવનમાં ખટપટ કરવાનું મે કદી ઉચિત માન્યું નથીજીવનમાં જે મળે એ ઈશ્વરની .
.પ્રસાદી છે એમ સમજી છું
- કોઈને હું મારા કરતાં ઊતરતો ગણતો નથી અને મારી જાતને હું કોઈનાથી ચડિયાતી માણતો નથી.
- મારા પર જિદ્દી પણાનો ખોટો આરોપ છેમારો મત ખોટો સમજાય છતાં તેને વળગી રહું તો .
જિદ્દી કહેવાય, તેવું હું કરતો નથી.
- માણસે સત્યની ટેવ સિવાય બીજી કોઈ ટેવોમાં પડવું નહી, કારણ ટેવની આદત પરાધીન અને કમનીય બનાવે છે.
- સત્ય પ્રાપ્તિની એષણા અને જનસેવાની ઇચ્છામાં બાકીની બધી ઇચ્છા લય પામે તો જ માણસ નિર્ભય બની શકે.

ચિંતા

- હું જાણું છું કે ચિંતા કરવાથી કશો અર્થ સરતો નથીઊલટાનું ચિંતા કરવાથી તો .
ચિંતા કરવાથી વ્યક્તિ અન્ય ને સહાયભૂત .નિર્ણયશક્તિ ગુંગળાય છે થતો અટકે છે અને પ્રગતિને વિલંબમાં નાખે છેસંપૂર્ણપણે પ્રભુને સમર્પણ કરવાને પરિણામે મારી સઘળી .
.માનસિક યાતનાઓથી હું ઉંચે ઉઠી આવ્યો છે
- પરમાત્મા કાનૂન અનુસાર જ સઘળું થતું હોય છેપરમ કૃપાળુ .એવી મારી માન્યતા છે .
પરમાત્માની ઇચ્છા કદીએ નુકશાન કારક નથી, પણ ફાયદાકારક જ હોય છે.
- વ્યક્તિના જીવનમાં જે કંઈ બને છે તેને પરમ કૃપાળુ પરમાત્માના કાયદા કે ઇચ્છા તરીકે ઘટાવવી જોઈએઆમ થાય તોજ વ્યક્તિ દરેક પરિસ્થિતિમાં શાંત અને સ્વસ્થ રહી .
.ચિંતામુક્ત બને છે

ગુસ્સો

- કોઈ ખોટું બોલતું કે અનીતિ કરતું દેખાય તો એ પ્રત્યે મને ભારે ગુસ્સો આવતો હતો અને એવું કરનાર તરફ હું સખતાઈથી બોલતો અને વર્તતો હતોઅને કેટલીક વખત એ બધાને .
.શારીરિક શિક્ષા પણ કરતો હતો
- વહેવારમાં જો વ્યવસ્થા જાળવવી હોય તો ખોટું થાય ત્યાં સખતાઈથી કામ લેવાની જરૂર છે એમ મનમાં રહેતું.

- ૧૯૫૨માં આ વિશે કોઈ વધારે વિચારતાં મને ખાત્રી થઈ કે માણસ જ્યારે એની દલીલ ખૂટે છે ત્યારે જ ગુસ્સો કરે છેઅગર પોતે કંઈ ખોટું કર્યું હોય વિશે કોઈ કહે ત્યારે .સ્વીકારવાને બદલે ગુસ્સાથી બોલનારને દબાવે છે
- ગીતાના અભ્યાસ પછી ગુસ્સો કેમ જન્મે છે અને તેનાથી બુદ્ધિનાશ થાય છે એમ સમજ્યા પછી ગુસ્સો અક્ષમ્ય છે એમ મને ખાતરી થઈઆમ અધ્યાત્મિક રીતે વિચારમાં ગુસ્સા .તે સમજ્યો .વગર માણસ કામ કરે તો એની સારી અસર જલદી થાય છે

ઉપવાસ

1. ૧૯૫૬ મહાગુજરાત આંદોલનના નેતાઓએ અજમાવેલ હિંસાના પ્રતિકારમાં, અમદાવાદ.
2. ૧૯૬૯ કોમી હુલ્લડો સામે અમદાવાદ
3. ૧૯૭૪ નવનિર્માણ આંદોલનમાં ભળેલી હિંસાના વિરોધમાં બેજવાબદાર પોલીસ ગોળીબારમાં ૧૨૦ ૧૩ થી ૨૫ વર્ષના નિર્દોષ યુવકોની હત્યા થઈ હતી.

હેતુ

1. હિંસા અટકાવવા
2. વિધાનસભનું વિસર્જન(ગુજરાત)
3. ૧૧ માર્ચથી ૧૫ માર્ચ ગુજરાત વિધ્યાપીઠ, અમદાવાદ ખાતે
4. ગુજરાત વિધાનસભનું વિધાનસભાની ચૂટણી યોજવા અને કાયદો રાજકીય કાર્યકર (મિસા) સામે ન વાપરવા બાબતે બંને માંગણી સ્વીકાર

અહંભાવ

- મારું નામ કોઈ સંસ્થા, માર્ગ કે સ્થાન વગેરે માટે ન આપવા દેવાનો નિયમ મેં જાહેરજીવનમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારથી જ રાખ્યો છે.અને એ વિશે કોઈ અપવાદ કર્યો નથી .
- આ નિયમ કરવા પાછળ મારો એક હેતુ સ્પષ્ટ છે અને તે એ કે અહંભાવ છોડવાનોમાણસ . અને સત્યદર્શન સિવાય બીજી કોઈ .અહંભાવ ન છોડે ત્યાં સુધી સત્યદર્શન થઈ શકતું નથી .અભિલાષા મેં જીવનમાં પોષી નથી
- ૧૯૫૬ ની ૨૯ ફેબ્રુઆરીએ ૬૦ વર્ષ પુરા થયા ત્યારે પણ મેં હિરકજયંતી દ્વારા જન્મદિવસની ઉજવણી કરવા દીધી નહોતી.

ઈશ્વરીનિયમ

જે બનવાનું હોય છે તે અને છેજે બને છે તે ઈશ્વરના નિયમ .અને કોઈ અટકાવી શકતું નથી . માણસે બુદ્ધિનો .પ્રમાણે બને છે અને તેથી માણસે શાંતિથી અને આનંદથી તે સ્વીકારવું જોઈએ એનું પરિણામ ઈશ્વરી નિયમ .સદુપયોગ કરીને જે કર્મ કરવું જોઈએ તે સતત કર્યા કરવું જોઈએ પ્રમાણે જે આવે તેમાં સંતોષમને, એમાં પણ ઈશ્વરનો અનુગ્રહ જ મને તો માણસની શાંતિનો કદી ભંગ નહીં થાય અને એ દુ.ખી પણ નહીં થાય:

અપ્રિયસત્યવચન

કોઈને સતી કડવું લાગે તો પણ સત્ય બોલતાં અચકાવું નહીં એવી મારી માન્યતા હતીસત્ય બોલો . વળી ઋષિમુનિઓની સલાહ પછી મને તુરંત જ સમજીસુ કે આ .પણ પ્રિય બોલો પહેલી વિચારસરણી ભૂલભરેલી હતી.

સત્ય અપ્રિય કેમ લાગે તે વિચારતાં લાગ્યું કે કોઈની કહેલી વાત કદાચ અસત્ય પણ હોઈ શકે (૧), તેથી બીજાને તે ચોક્કસ અપ્રિય થાય અને કોઈપ્રત્યે મને અણગમો હોય તો વાતમાં તે (૨) એનાથી મારામાં સારું સરખું પ .આવતા સત્ય પણ અપ્રિય લાગી શકેરીવર્તન આવ્યુંમે વિચાર્યું . આ રીતે અપ્રિય બોલવાનું ટાળવા પ્રયત્નપૂર્વક શીખ્યો .કોઈને વિશે પણ અણગમો ન રાખવું

મૃત્યુ

બોમ્બે હોસ્પિટલ ખાતે ડોશાંતિલાલ મહેતા પાસે ., ૧૯૫૮ માંમાં મુત્રપિંડની પથરીના ૧૯૫૮ : ઓપરેશન વખતે, ઓપરેશનમાં મૃત્યુનો ભય જ ચિંતા ઉપજાવે છે. પણ મને પોતાને મૃત્યુનો ભય નથી કારણ કે મૃત્યુ અનિવાર્ય છે અને એની ઘડી નિશ્ચિત છે એમ હું માનું છુંઅને કોઈ ટાળી શકતું . એટલે જે અનિવાર્ય .ખ માનવનું કોઈ કારણ નથી:એથી મૃત્યુ દુ .નથી કે આગળ ઠેલી શકતું નથી .છે એની ચિંતા કરવી નકામી છે

૧૯૫૮માં પ્રથમ બોમ્બે હોસ્પિટલમાં કિડની સ્ટોન અને ત્યાર પછી હરકિસનદાસ હોસ્પિટલમાં હર્નિયા ઓપરેશન કરાવ્યું હતું.

સલાહ

હું હંમેશા એમ માણતો આવ્યો છું કે સલાહ, પછી ભલે તે ગમે તેટલી મૂલ્યવાન હોય તો પણ સલાહ માગનારને માટે તે કદી આજ્ઞાન ન બનવી જોઈએ સરદારના અવસાન પછી ગુજરાતના) . વહીવટમાં ગુજરાત વિષયક સલાહ તથા ૧૯૬૦માં ગુજરાત રાજ્યની સ્થાપના પછી સલાહો બાબત(

સ્વમાન

મારા સ્વમાનને જતન કાજે શ્રીમતી ઈંદિરા ગાંધીના પ્રધાન મંડળમાંથી રાજીનામું નાચબ વડાપ્રધાન તરીકે રાજીનામું આપ્યુંભયની સામે એજ .મારા સ્વમાનને હું મહામૂલી મૂડી સમજું છું . માત્ર મને હિંમત અને સ્વાતંત્ર્ય બક્ષે છેરક મારો જેલવાસ ..૦૬મહિના કટોકટી ૧૯ થી ૭૫. દરમ્યાન- પહેલાં સોહના પછી તાઓરું ખાતે.જ્યાં જ્યાં હું જાઉં ત્યાં ત્યાં મને ઘર જ લાગે છે .

આ વાતો જાણ્યા, સમજ્યા પછી મને લાગે છે કે વ્યક્તિના પ્રત્યક્ષ સંપર્ક વગર - બહારથી મળેલી માહિતીઓને ભેગી કરીને આપણે નિર્ણાયક બની જતાં હોઈએ છીએ અને તેથી વ્યક્તિને અજાણતા .
.અન્યાય કરી બેસતા હોઈએ છીએ

અહી શ્રી મોરારજીની આત્મકથા માટું જીવનવૃતાંત ના ૭૨૪ પૃષ્ઠો વાંચીને તેમને ઓળખવાનો સંન્નિષ્ઠ પ્રયત્ન મેં કર્યો છે તે પુસ્તકનાં આધારે એમના સ્વભાવના લક્ષણો મેં . વાગોળ્યા છે તેમનો . અપ્રિય કઠોર સત્યવચન કહેવાનો સ્વભાવ હતો, તે એમણે સ્વીકાર્યું છે, પરંતુ તેની ભૂલ સ્વીકારી, તેમણે આવું ટાળવાનો પ્રમાણિક પ્રયત્ન કર્યો છે તે રીતે જ ., જીંદીપણાના આરોપને પણ ખોટો સાબિત કર્યો છે પોતાના મતને વળગી રહેવું ખોટું નથી ., પણ તે ખોટો છે એમ સમજ્યા છતાં ન સ્વીકારવું અને ન બદલવું તે જિંદીપણું તેમનામાં ન હતું તેઓ ગુસ્સાવાળા હતા એમ કહેવાતું પણ . તેઓ અધ્યાત્મિક વિકાસને માર્ગે જઈને પોતાના ગુસ્સાને કાબુમાં રાખી શક્યા હતા, પરંતુ પોતાના સ્વાર્થનું ખોટું કામ ન કરતાં હોવાથી, ઘણાએ તેમને ખોટી રીતે વગોળ્યા છે.

આમ શ્રી મોરારજી દેસાઈનો આત્મકથા દ્વારા મળતો પરિચય તેમને અધ્યાત્મિક પુરુષ, જેઓ ઇશ્વરી શક્તિમાં વિશ્વાસ ધરાવનાર અને આસ્તિક બતાવે છે તેઓ સત્યવક્તા હોવા ઉપરાંત સ્પષ્ટવક્તા . હતા, જે સદગુણ કેળવવો ખૂબ મુશ્કેલ છે તેઓ નિર્ભય હતા અને તે માટે આપણને પણ .

નિર્ભયતા સમજાવતા રહ્યા હતાસ્પૃહી કહેવા પડે:છેલ્લે તેમને સ્વમાની અને ની ., કારણ નાયબ વડાપ્રધાન અને વડાપ્રધાનપદેથી તેમણે શાંતિથી રાજીનામું આપી દીધું હતું.

આવા આપણાં શ્રી મોરારજી દેસાઈને વંદન.

ડોભરત.દેસાઈ,બીલીમોરા

bharat@desaieyehospital.com